

Oikeusministeriö
PL 25, 00023 Valtioneuvosto

17.10.2016

Kannanotto Kansalliseen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan

Arvoisa oikeusministeriö

Kiitämme kansalaisjärjestöjen kuulemisesta Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelussa. Ohjelmaan valitut teemat ovat tärkeitä ja ajankohtaisia.

Kansallisen perus- ja ihmisoikeusohjelman jatkovalmistelussa tulee huomioida positiivinen uskonnonvapaus ja monikulttuurisuuden ja moniuskontoisuuden vahvistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Suomen perustuslain mukaan uskonnon- tai vakaumuksen vapaus sisältää oikeuden tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeuden ilmaista vakaumus ja oikeuden kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. (11 §) Kyseessä on yksiselitteisesti jakamaton yksilön oikeus. Uskonnonvapauden piiriin kuuluvat perinteiset, ei-perinteiset ja uususkonnolliset näkemykset sekä ei-uskonnolliset vakaumukset, kuten ateismi ja humanismi.

Yhdenvertaisuuden toteutumista tavoiteltaessa on huomioitava Suomen perusoikeuksiin kuuluvan uskonnon- tai vakaumuksen vapauden turvaaminen. Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä tai häiritä uskontoon tai vakaumukseen liittyvän syyn perusteella, esimerkiksi käyttäytymällä henkilön ihmisarvoa loukkaavalla tavalla tai luomalla vihamielistä ilmapiiriä (8 ja 14 §). Suomen koventuneessa asenneilmapiirissä uskontoa tai vakaumusta tunnustavien, erityisesti uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien, häirintä ja heihin kohdistuva vihapuhe ovat yleistyneet. Uskontolukutaito ja uskonnon- tai vakaumuksen vapauden toteutuminen ovat tehokkaita vastalääkkeitä asenneilmapiirin kovenemiselle ja vihapuheen lisääntymiselle. Uskontolukutaito lisää erilaisuuden kunnioittamista, ymmärrystä maailman ilmiöistä ja uskonnonvapaus taas takaa kaikille turvallisen tilan elää identiteettinsä mukaisesti ilman pakkoa tai syrjintää.

Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa on pitäydytty negatiivisen sekularismin perinteeseen, eli erotettu julkinen ja yksityinen, uskonto ja politiikka. Kuitenkin maailman väestöstä n. 84 % kuuluu johonkin uskontokuntaan. Uskonnoilla ja vakaumuksilla on aina ollut keskeinen rooli yhteiskuntien ja kulttuurien rakentamisessa, yhteenkuuluvuuden luomisessa ja erityisesti yksittäisten henkilöiden elämässä kantavana voimavarana. Uskontojen tai vakaumusten tukahduttaminen julkisuudesta on syrjintää, koska uskonto tai vakaumus on osa henkilön syvää identiteettiä. Kun uskontoasioita tai identiteettiä ei voi käsitellä julkisesti, syntyy helpposti paineita, jotka purkautuvat myöhemmin negatiivisin seurauksin.

Uskonnon- tai vakaumuksen vapaus linkittyy merkittävästi muihin ihmisoikeuksiin kuten turvallisuuteen, sananvapauteen ja naisten oikeuksiin, eikä näitä oikeuksia voida saavuttaa ilman uskonnonvapauden huomioimista. Rauhan, yhteiskuntien kehityksen, demokratian ja kansalaisyhteiskunnan sekä ihmisoikeuksien kokonaisvaltainen vahvistuminen edellyttävät, että yksilöt ja yhteisöt voivat turvallisesti harjoittaa uskontoaan ja vakaumustaan. Uskonnon- tai vakaumuksen vapaus on kansainvälisesti tunnustettu ihmisoikeus, joka on osa Euroopan Ihmisoikeussopimusta (artikla 9.) ja YK:n ihmisoikeuksien julistusta (artikla 18).

EU:ssa päättäjät ovat heränneet välttämättömyyteen ymmärtää uskontoja ja edistää uskonnon- tai vakaumuksen vapautta onnistuakseen poliittisissa toimenpiteissä globaalin yhteiskuntarauhan saavuttamiseksi. EU:ssa uskonnon- tai vakaumuksen vapautta on käsitelty esimerkiksi EU:n ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevassa toimintaohjelmassa 2015–19 ja EU:n uskonnonvapausuuntaviivoissa (EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief).

Toimenpidesuosituksat uskonnon- tai vakaumuksen vapauden toteuttamiseksi:

1. Yhdenvertaisuuden ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi on edistettävä uskontolukutaitoa, uskonnonvapautta ja uskontodialogia

Vastuunkantaminen tämän päivän pluralistisessa maailmassa edellyttää uskontolukutaitoa sekä uskonnonvapauskysymysten ymmärrystä. Näiden taitojen puute ei ainoastaan vaikeuta uskontoihin liittyvien ilmiöiden tunnistamista tai niihin tarttumista rakentavalla tavalla, vaan myös hankaloittaa toimintaa kansainvälisissä yhteyksissä. Vastuunkantajien uskontolukutaito- ja uskonnonvapausosaamista tarvitaan niin Suomessa kuin kansainvälisesti yhdenvertaisuuden, ihmisoikeuksien ja rauhan saavuttamiseksi. Tarjoamme kumppanuutta viranomaisten koulutukseen, josta lisää osiossa 5. Kumppanuus.

Uskontodialogin edistäminen on yhä oleellisempaa hyvien väestösuhteiden vahvistamiseksi nykyisessä maailmanpoliittisessa tilanteessa. Tutustuminen erilaisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin on keskeistä, kun halutaan purkaa ennakkoluuloja ja valmistaa katsomusten väliseen vuoropuheluun kykeneviä kansalaisia. Ilman positiivisen uskonnonvapauden ja uskontolukutaidon kehittämistä yhteiskuntarauhaa rakentava dialogi on mahdotonta. Positiivinen uskonnonvapaus ja pluralistinen tila, eli avoin sekularismi, antavat tilaa uskonnoille ja vakaumuksille. Avoimen pluralistisessa tilassa opitaan toinen toisiltaan kannustaen uskontojen edustajia yhteiskuntarauhaa luovaan dialogiin ja toinen toisensa kunnioitukseen. Näin syntyy myös turvallinen tila käsitellä uskonnollisissa yhteisöissä esiintyviä tai uskonnollisesti väritettyjä negatiivisia trendejä kuten ekstremismia tai ihmisoikeushaasteita. Dialogin ja toisen kunnioittamisen avulla voimme ottaa uskontojen ja vakaumusten positiiviset voimavarat kuten käsitykset universaalista ihmisarvosta ja sen tukemisesta käyttöön yhteiskuntamme hyväksi.

Uskontojen äänen kuuleminen yhteiskunnallisissa asioissa on tärkeää osallisuuden ja dialogin vahvistamiseksi. Osallisuus lisää demokratiaa, tunnistautumista yhteiskunnan jäseneksi ja antaa turvallisen tilan tuoda keskusteluun uskonto- ja vakaumuskuntien kokemia yhteiskunnallisia sekä sisäisiä haasteita. Suomessa hyviä yhteistyökumppaneita ovat kirkkokuntien yhteistyöelin Suomen Ekumeeninen Neuvosto, Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja yhteiskuntarauhaa edistävä kolmen abrahamilaisen uskonnon yhteistyöelin USKOT-foorumi, jossa edustettuina ovat kristityt, juutalaiset ja muslimit. Yhteistyösuhteita kannattaa rakentaa myös ateistien kansainvälisesti edustavaan Humanistiliittoon ja Suomen Buddhalaiseen Unioniin.

Suosituksat: Suomessa tulee 1) Lisätä viranomaisten uskontolukutaitoa sekä osaamista uskonto- ja uskonnonvapauskysymyksistä esimerkiksi sisällyttämällä teemat valtioneuvoston virkamiehille tarkoitettuun perus- ja ihmisoikeuksien opintokokonaisuuteen. 2) Systemaattisesti edistää uskontodialogia ja uskontojen, vakaumusten sekä uskonnottomien kohtaamista kaikilla yhteiskunnan tasoilla. 3) Luoda tilaa uskonnoille ja vakaumuksille osana yhteiskunnan elämää. 4) Kuulla uskontojen ja vakaumusten edustajia yhteiskunnan asioissa ja uskontoihin sekä uskonnonvapauden liittyvissä kysymyksissä.

2. Uskontokasvatus ja koulutus

Uskonnollisen moninaisuuden kasvaessa uskontolukutaidon, uskonnonvapauden periaatteiden tuntemuksen ja uskontodialogitaitojen merkitys korostuu. Niitä tarvitaan pluralisoituvan maailman ja sen ilmiöiden ymmärtämiseksi. Uskontoja koskeva yleistieto on olennainen osa globaaleja selviytymistaitoja kasvavalle sukupolvellemme. Nämä taidot ovat yhä tärkeämpiä luottamuksen ja yhteistoiminnan rakentamiseksi.

Kasvavan sukupolven uskontoon liittyvät tiedot ja taidot voivat rakentua vain oman tradition tuntemuksen varaan, josta käsin tulee paneutua riittävästi myös muihin uskontoperinteisiin. Näitä taitoja voidaan kehittää parhaiten koulujen oman uskonnon opetuksella, joka on järjestetty positiivisen uskonnonvapauden henges-

sä ja lapsen identiteettiä kunnioittaen. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan koulutuksen tulee edistää lapsen omaa sivistyksellistä identiteettiä ja uskonnollisten yhteisöjen välistä suvaitsevaisuutta (artikla 29). Perusopetuksen tulee olla aidosti moniarvoista ja kunnioittaa kaikkia väestöryhmiä, vähemmistöihin ja enemmistöön, kuuluvien oikeuksia. Opetusta tulee kehittää uskontojen ja vakaumusten vuoropuhelua, yhteistyötä ja ystävyyttä edistävään suuntaan. Opetuksen tavoitteena tulee olla tasapainoinen identiteetti, johon liittyvät ymmärrys ja kunnioitus toisia kohtaan, moninaisuuden hyväksyminen ja väkivallattomuus sekä kyky tarkastella maailmaa ja uskontoja eettisesti ja tarvittaessa myös kriittisesti.

Eri uskonnoille ja vakaumuksille kuuluu luonteva ja tunnustettu paikkansa kouluyhteisössä, osana moniarvoista suomalaisuutta. Usean uskontoryhmän toiminta samassa koulussa luo mahdollisuuden vuoropuheluun, jota tulee kehittää. Tutkimusten mukaan oman uskonnon opetus tukee erityisesti vähemmistöjen oikeuksien toteutumista. Se turvaa myös uskonnottomien oikeuden saada elämäkatsomustiedon opetusta.

Uskonnonopetuksen siirtyminen kokonaan koulun ulkopuolelle vaarantaisi suvaitsevaisuuden ja dialogisuuden tavoitteet, jotka ovat kouluopetuksessa keskeisiä. Tällöin saattaisi syntyä kapealle aatteelle perustuvia epävirallisia rinnakkaiskouluja. Se tulisi lisäämään suvaitsemattomuuden kasvua, kotoutumisen heikkenemistä ja syrjäytymisuhan kasvua.

Suositus: Oikeus oman uskonnon opiskeluun on turvattava kouluissa.

3. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat

Yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden toteutumiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin, kuten maahanmuuttajiin, turvapaikanhakijoihin ja pakolaisiin. Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien uskonnonvapauden turvaaminen on olennaista yhteiskuntarauhan rakentamiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi.

Uskonnon on havaittu olevan monille hyvä kotouttaja ja portti yhteisöön, niin aikuisille kuin lapsillekin. Maahanmuuttaja-, turvapaikanhakija- ja pakolaislapsille koulun oman uskonnon tunnit tai aikuisille oman uskonnon kokoontumispaikat saattavat olla aluksi ainoa tuttu asia suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapsen oikeuksien sopimus säättää etniseen, uskonnolliseen tai kielelliseen vähemmistöön kuuluvan lapsen oikeudesta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan ja käyttää omaa kieltään (artikla 30). Syrjäytymistä ei ole varaa enää lisätä. On hyvä muistaa, että sisäministeriö on kirjannut oman uskonnon opetuksen sisäistä turvallisuutta edistäväksi tekijäksi. Uskonnonopetus on nähtävä osana suomalaista kotouttamispolitiikkaa, jossa turvataan oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Uskonnonopetus vähentää uskonnollista radikalisoitumista ja edistää yhteiskuntarauhaa.

Moniarvoistuvassa ja monikulttuurisessa Suomessa uskonnonvapauden edistäminen kohtaa uusia haasteita. Turvapaikanhakijoiden uskonnonvapaus ei aina toteudu vastaanottokeskuksissa. Erityisen hankala tilanne on uskonnonvaihtajien ja uskonnosta luopuneiden kannalta. He kohtaavat usein häirintää alkuperäisen uskontonsa edustajien tai maanmiestensä taholta. Lisäksi uskonnonvapauslain sallima oikeus vaihtaa uskontoa tai jättäytyä uskontojen ulkopuolelle vaikeuttaa monen turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessia oleellisesti. Maahanmuuttoviranomaiset suhtautuvat kääntymisiin epäluuloisesti pakottaen kääntyneet epäluotettavia tuloksia tuottaneeseen uskontokokeeseen. Uskoa testaava koemenettely, jolla päätellään, onko henkilö todella kristitty vai ei, on syrjivä ja uskonnonvapauden vastainen, eikä nykyinen koemuoto palvele alkupeleistä tarkoitustaan turvapaikkaperusteen selvittämisestä.

Perheenyhdistämisen kohtuuttomat kiristykset, paperittomien perusoikeuksien huomiotta jättäminen, yhdenvertaisuusvaltuutetun puutteelliset resurssit palautusten seurannassa, puutteelliset olosuhteet turvapaikanhakijoiden kuulemismenettelyissä (riittämätön etukäteisohjeistus) ja turvapaikanhakijoiden oikeusavustajien rahoittamisen heikentyminen ovat vakavia ihmisoikeuskysymyksiä, jotka huolettavat turvapaikanhakijatyötä tekeviä kirkkoja. Toivomme näiden kohtien huomioimista Kansallisessa perus- ja ihmisoikeustoimenpideohjelmassa.

Suosituksset: 1) Turvapaikanhakijoiden uskonnon- tai vakaumuksen vapaus on turvattava Suomen perusoikeuksien mukaisesti kiinnittämällä asianmukaista huomiota vastaanottokeskusten uskonnonvapauteen ja uskontoa vaihtaneiden tai uskonnosta luopuneiden tilanteeseen häirintään puuttumalla ja uskontokoekäytäntöä mukauttamalla tilanteeseen sopivammaksi. 2) Maahanmuuttajille tulee taata mahdollisuus oman uskonnon opetukseen. 3) Kiristynyt turvapaikkapolitiikka ei ole ihmisoikeussopimusten hengen mukainen, eli tähän on kiinnitettävä huomiota, jotta Suomi voisi edelleen sanoa olevansa ihmisoikeuksien mallimaa. 4) Yhdenvertaisuusvaltuutetun resursseja on parannettava.

4. Uskonnonvapautta edistettävä kansainvälisissä yhteyksissä

Maailman väestöstä 74 % elää maissa, joissa uskonnon- tai vakaumuksen vapautta rajoitetaan vakavin seurauksin (Pew Research Center: Trends in Global Restrictions on Religion, 2016). Uskonnon- tai vakaumuksen vapauden loukkaukset, niin eri yhteiskunnallisten ryhmien kuin valtioidenkin tekemät, ovat osa arkea monissa maissa eristään loukkausten kohteena olevia yhteiskunnasta, ihmisoikeuksista ja valitettavan usein riistään heiltä jopa elämän. Varovainen suhtautuminen uskonnonvapauteen marginalisoi vakavat ihmisoikeusongelmat, joiden ratkaiseminen vaatii proaktiivista lähestymistapaa myös kansainvälisissä yhteyksissä. Suomen tulee ottaa uskonnonvapauden suhteen aloitteellinen rooli kansainvälisessä yhteisössä. Jotta Suomi voisi aktivoitua, on laadittava konkreettiset tavoitteet, toimintatavat ja seurantajärjestelmä uskonnonvapauden edistämiseksi.

Suosituksset: 1) Suomen tulee toimeenpanna EU:n uskonnonvapaussuuntaviivoja (EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief) ja edistää niiden käyttöä kaikissa kansainvälisissä toiminnoissaan. 2) Suomen on vahvistettava yhteistyötä YK:n uskonnonvapauden erityisraportoijan kanssa tukien raportoijan työtä niin taloudellisesti kuin poliittisestikin. 3) Viranomaisten on hyvä perehtyä ja toimeenpanna Ekumeenisen Neuvoston Uskonnonvapaus ja ulkopoliitiikka – Suosituksia Suomelle -selvityksen suosituksia:

(http://www.ekumenia.fi/sen_toimii/ihmisoikeustyo/uskonnonvapaus/uskonnonvapautta_koskevat_julkaisu/uskonnonvapaus_ja_ulkopolitiikka_-_suosituksia_suomelle/)

5. Kumppanuus

Suomen Ekumeeninen Neuvosto (SEN) ja USKOT-foorumi ovat käytettävissä kumppaneiksi yhdenvertaisuusteeman toteuttamiseen uskonnon- tai vakaumuksenvapauden asiantuntijatahoina. SEN:llä on kokemusta uskontolukutaito- ja uskonnonvapauskoulutuksesta, jota mielellämme tarjoamme Suomen viranomaisille. Koulutuksen hyvistä käytänteistä on esimerkkinä 14.9.2016 ulkoministeriön tilaama järjestetty koulutusseminaari. SEN on kutsunut uskonnonvapauden kansainvälisiä huippuosaajia Suomeen, mm. osaksi UM:n koulutusta. Tarjoamme mielellämme näitä asiantuntijoita myös teidän käyttöönne ja toimitamme halutessanne lisätietoa uskontolukutaidosta, uskonnon- tai vakaumuksen vapaudesta sekä SEN:n uskonnonvapausosaamisesta. Teemme työtä yhdessä muiden uskontojen ja vakaumusten kanssa uskonnonvapautavoitteidemme saavuttamiseksi.

Kunnioittaen

Mari-Anna Pöntinen
Päisihteeri
Suomen Ekumeeninen Neuvosto
mari.pontinen@ekumenia.fi
040 134 1977

Anna Hyvärinen
Ihmisoikeusasiantuntija
Suomen Ekumeeninen Neuvosto
anna.hyvarinen@ekumenia.fi
040 734 3754

Atik Ali
Puheenjohtaja
USKOT-foorumi ry
atik.ali@allianssi.fi
0400 680 264